

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

УДК 314-053.4-053.5 : 94 (477) «1648/179»

ДІТИ-СИРОТИ У СУСПІЛЬСТВІ ГЕТЬМАНЩИНИ XVIII ст.*

Ігор Сердюк

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка
Україна, 36003, м. Полтава, вул. Остроградського, 2
e-mail: Ig.Serdiuk@gmail.com

Один з маловідомих поетів Гетьманщини другої половини XVIII ст. Василь Пашковський написав вірш про сиріт «Пісню о бідним сироті». Там життя сироти порівнюється із життям вигнанця, маргінала, котрий потрапив за межі чесного християнського світу: *«Жалю ж мой немалий, неугамований, що я живу в світі, власне, як вигнаний з между християн»* [15, с. 75]. Такі мотиви для літератури Гетьманщини не є винятковими, тема сирітства там підіймається доволі часто. Але барвиста метафора Пашковського розглядає сиріт як «інших». Цей соціальний маркер та й саме явище надзвичайно поширені у домодерній Європі, і «старій» Україні зокрема. На жаль, спеціальні історичні розвідки присвячені вивченню сирітства в Гетьманщині у вітчизняній історіографії відсутні, тож даний текст спрямований на часткове заповнення цієї лакуни.

Одразу зауважу, що дітей-сиріт для реалій Гетьманщини неможливо об'єднати в якусь мікрогрупу тільки за ознакою відсутності батьків. Надто вже різним було життя безбаченка-школяра, котрий жебрав на кусень хліба та доньок померлого переяславського полковника Степана Томари¹, котрим, як *«сирота(м) бѣднимъ»* після повноліття належало прийняти у спадок *«дитячи(х) рѣчѣй, имѣнно товару, конѣй, овѣ(ц) и свинѣй»* [11, с. 24].

З іншого боку, сирітство це був, можливо, один з небагатьох соціальних маркерів, котрий вживався у позитивному контексті, викликаючи емпатію. Це геть не перекреслює

того, що з відсутності батьків у малолітньої наймички сповна користалися роботодавці, змушуючи працювати лишень за прихисток. Йдеться радше про загальні позитивні конотації маркеру, котрим часто користалися, у тому числі й у бароковій риторичі для того, щоб підкреслити свою беззахисність і прихилити до себе візаві. Відомий своїми слізними листами Іван Обідовський², студіюючи у Вроцлаві та Кракові, з неймовірною майстерністю витрушував гроші з багатой рідні, охоче називав себе сиротою. Більше того, хитрун маніпулює своїм сирітством, сповіщаючи тітку Параску Сулимиху, що дядьки Федір і Василь Сулими геть ним не опікуються і грошей не дають, одна надія – на Бога і це при тому, що Федір і Параска були подружжям: *«нѣ разу не зволилъ до мене, мѣзерного сироти, одписати [...] Ежели сиротствомъ моимъ и и подлюю особою гордиль, не вѣдаю, о Хрте мой, токмо ти мене до конца не остави, молю тя чрезъ кровъ твою»* [11, с. 29].

У листах же до дядьків, котрих він виставляв перед тіткою скнарами навпаки дякує за допомогу і, звісно, просить підкинути ще трохи грошенят бідному сироті: *«певенъ буди, вм. добродѣй, же бѣгъ сторицею воздасть вамъ, понѣважъ мене, бѣдного сироти, не забувайте»* [11, с. 33]. Більш детально про барвистий епістолярій Івана Обідовського написала Олена Дзюба [3, с. 158-160], я ж від себе додам, що

* Дослідження виконується за грантової підтримки Наукового Товариства ім. Шевченка в Америці з фонду Ірини й Євгена Мельників (грант на 2016-2017 р.)

¹ Томара Степан Іванович (?-†1715) – переяславський полковник (1707-1715). Одна з доньок – Анастасія (1709-†1757) – на момент смерті батька мала 5-6 років. Її опікуном був старший брат – Василь Томара (?-†1736) – Переяславський наказний полковник, бунчуковий товариш.

² Іван Іванович Обідовський (1701-?) – син Івана Обідовського (1676-†1701) – племінника Івана Мазепи, ніжинського полковника та Ганни Кочубей (1684-?) – доньки генерального судді Василя Кочубея. Навчався у Києво-Могилянській академії, потім у гімназії Св. Єлизавети у Вроцлаві. У 1727-33 рр. канцелярист Генеральної військової канцелярії, з 1733 р. проживав у Москві. У роки навчання Іваном опікувалася його рідна тітка по матері Параскевія Сулимиха та її чоловік Федір Сулима. По-суті, так названі «дядьки» Федір і Василь близькими родичами хлопцеві не були, однак він теж просить у них гроші [2, арк. 102-103].

він ґрунтується на Святому Письмі, котре часто апелює до сиріт. Тут це метафора слабких і скривджених, а також праведної допомоги нужденним, котрих оберігає сам Бог: *«Господь обороняє приходьків, сироту та вдовицю підтримує, а дорогу безбожних викривлює [...] не будете тиснути чужинця, сироту та вдову, не будете лити невинної крові на місці цьому [...] чужинця ж, сироту та вдову не гнобять [...] пересовують межі безбожні, стадо грабують вони та пасуть, займають осла в сиротини»* (Псалми 145:9; Єремія 7:6, 22:3; Йов 24:2,3).

Такі релігійні сюжети безперечно засвоювалися і простолюдом. Вони теж сприяли формуванню певного позитивного образу та відповідних практик опіки. Показово, що у Біблії сироти часто фігурують поряд з вдовами. Між цими соціальними категоріями багато спільного, однак у суспільній свідомості доби вдови більш неоднозначні, вони також могли сприйматися і з негативним відтінком, зокрема шинкарки, перелюбниці тощо [1]. Та вдівство саме-по-собі не було підставою для маргіналізації, так само, як і сирітство, зокрема ф через значну поширеність.

Ранньомодерна Європа просто кишіла сиротами. За дослідженням Пітера Ласлетта в Англії у 1599-1811 рр. ними були 20,7% дітей (включаючи тих, хто мав одного батька або матір). Англійський вчений наводить цікаву статистику, згідно якої 52,1% сиріт жили тільки з матір'ю-вдовою, 24,1% – з батьком удівцем, 0,1% – з вітчимою, 7,5% – з батьком і мачухою, 12,5% – з матір'ю і вітчимою, 0,4% – з мачухою і вітчимою, 3,3% – з іншими особами [12, с. 166].

Як ми бачимо, дослідник обмежився тими дітьми, котрі жили у своїх родин, вочевидь, він не рахував наймитів-сиріт, мешканців сиротинців і вуличних дітей. Неповність статистики визнає і сам Ласлетт. Частка сиріт повинна бути істотно збільшена з поправкою на слуг та інших дітей, що проживали не у своїх родин. Окрім того вона має включати, наприклад, дітей, котрі жили у батьків котрогось із своїх батьків. У такому разі картина істотно зміниться, як про це опосередковано свідчать інші джерела. Наприклад, у 1653-1660 рр. в одній із парафій Манчестера понад 50% дівчат, що вперше виходили заміж, назвали себе сиротами. В інших випадках це значення сягало 59% [12, с. 168-169].

На жаль, ми не маємо подібної інформації щодо Гетьманщини. Облікові джерела спеціально не маркували подібним чином усіх своїх фігурантів. Той же Генеральний опис окрім

прямих маркерів застосовує чимало опосередкованих вказівок, котрі вказують на сирітство наймитів, мешканців шкіл тощо [14, с. 47-54]. Вони непевні та несистемні для того, щоб робити якісь більш-менш точні обчислення окрім загального висновку про значну частку сиріт у населенні. Думається, що тут краще опертися на дані Ласлетта.

Ми не можемо оцінювати ці показники у системі координат мало/багато виходячи із сьогоденних реалій, але оцінки сучасників говорили, що сиріт у Гетьманщині було дуже багато. Так стверджувала риторика офіційних документів подібних до універсалу гетьмана Кирила Розумовського: *«немалое число бродить по миру вездь»* [6, с. 161]. «Неофіційна» думка Климентія Зіновієва була схожою:

Много е(ст) що рідичовъ не памятають:

кгда о(т) пе(р)се(и) в(ъ) едно(м) году и в дво(х) зо(с)таваю(т).

Ежели м(а)тка умретъ о(т) малого дытяти:

іли оць, не будетъ выросши памятати [7, с. 128].

Для об'єктивності треба зазначити, що й мандрівники подібні до Павла Алепського, бачили тисячі сиріт, там де їх стільки не могло бути. Однак річ тут не у цифрах, а в одностайній оцінці – безбатченків було дійсно багато.

Поширеність даного явища мусила знайти своє відображення у відповідних суспільних практиках, спрямованих на опіку над сиротами. Тут необхідно зазначити, що роль державного механізму Російської імперії у цій сфері була дуже скромною. Реалізовані на практиці державні ініціативи обмежувалися переважно «столичними» Москвою та Петербургом, або ж спрямовувалися на вузьке коло осіб (напр. діти солдатів). Для Гетьманщини вони не відігравали жодної ролі, так само, як і спроба Розумовського упорядкувати життя сиріт і жебраків мала на меті знайти робочі руки на його мануфактури. Але його фабрика стала б прихистком для краплини, а його потребувало ціле море.

Перед тим, як поговорити про варіанти опіки над сиротами та коло таких потенційних опікунів, хочу звернути увагу на один дуже важливий аспект. Втрата близьких у ранньому віці є надзвичайно великою психологічною травмою, а багато дітей взагалі навіть не знали своїх батьків, які ж психологічні та соціальні запобіжники уможлилювали нормальний розвиток малюка? Один із них був пов'язаний із відсутністю окремого дитячого простору й інтегрованістю в оточення. Сьогодні це може здатися парадоксальним, але думку психолога Франсуази Дольто, тодішня тіснява сприяла

психологічному розвитку та соціалізації дитини. Від самого народження світ малюка не замикався винятково на матері. Дитя мало зорові, акустичні, тактильні контакти з багатьма мешканцями хати чи двору, коло яких поступово змінювалося: «коли його оточувало 10-12 осіб, розлука з одним із них не була такою вже й серйозною: дитя зивало до тих, хто заміняв мату з татом, і одним з них більше, одним менше – це було не так і важливо» [5, с. 20-22].

Ця теза Дольто є дуже цінною, бо вона пояснює ту позірну легкість, з якою дитина у ранньому віці залишала свою родину для служби й учнівства та могла інтегруватися у чужий мікросоціум, так само вона пояснює і легкість, з якою раніше чуже середовище приймало раніше чужу дитину.

Суспільство Гетьманщини мало різні варіанти опіки над сиротами. Вочевидь, у випадку смерті батьків права й обов'язки опіки переходили до родичів (у тому числі й хрещених батьків), котрі мусили опікуватися майном дітей (якщо таке було) та визначити їхню подальшу долю. У випадках старшини мова йшла про збереження та примноження значних статків, про що ми читаємо в епістолярії, судових процесах тощо. Аналогічна поведінка простолюду задокументована набагато гірше – на рівні обмовок в окремих судових справах. Наприклад, до фігуранта судової справи 1779 р. Романа Краснощоченка привезуть дітей його померлого брата як до їх дядька, а той вже у свою чергу намагатиметься здихатися сиріт усіма можливими способами аж до дітовбивства [12, с. 118-144].

Це була казусна ситуація, а якась частина родичів залишали сиріт у себе, навіть, якщо це були й небагаті родини. Це добре помітно на сторінках Генерального опису Лівобережної України 1765-1769 рр., котрий чітко фіксує проживання таких дітей разом із братами, сестрами, тітками, дядьками, бабусями. Мою увагу привернув випадок, коли в одному із дворів полкового Стародубу жили 6 братів. Найстарший – 30-річний Йосип разом із дружиною та дітьми проживали в одній хаті, а в іншій – його 5 братів, трьом з яких було 7, 11 та 13 років [17, арк. 254зв.]. З 80-річною міщанкою вдовою Мотроною жили «внуки еє»: хлопці віком 6, 9, 13 років і 10-річна дівчина [17, арк. 243зв.]. Джерело може давати опосередковану інформацію про долю матері таких дітей: «сестры его умершой дети» [17, арк. 254зв.].

За словами російської дослідниці Ольги Кошелевої, діти (як, до речі, і літні люди), котрі не мали родини, знаходилися під опікою об-

щини або далеких родичів [8, с. 174]. Імовірно, при цьому кожна зі сторін щось отримувала: діти – притулок та опіку, а родичі, крім виконання родинного обов'язку, – додаткові робочі руки. У цьому контексті показовою є вказівка стосовно дівчини Агафії, яка проживала у родині свого рідного брата «без заплаты, на харчах и одежи хозяйских» [17, арк. 146зв.]. Такі опосередковані вказівки на сирітство дітей, що мешкали з досить близькими родичами, попри відповідну барокову риторику, змушують поставити питання, чи вважало взагалі тогочасне суспільство сиротами дітей, котрі мали близьких родичів та якийсь майно (або ж перспективи його успадкування)? Видається, що їх могли сприймати не так, як малюків, що залишилися геть без рідні, однак це питання залишу відкритим. Зауважу, що сподівання на рідню у випадку сирітства висловлені й у відповідному віршуванні Климентія Зіновієва:

І зле ты(м) бѣдны(м) дѣтя(мъ) гды роду не мають

таковыє згола вѣ(м) на(и)го(р)ше(и) погибаю(т).

Если хто для сп(с)ніи ωзме(т) воско(р)мити:

то яко (ж) ко(л)векъ можетъ такое живо быти.

А вско(р)мивши(с) треба добре за то ω(т)слуговат(ъ):

и за власны(х) родычо(в) у пошанова(н)ю мат(ъ) [7, с. 128-129].

У випадку відсутності рідні, сподіватися можна було на добрих людей, котрих надалі рекомендувалося шанувати як родичів. Як свідчить той же Генеральний опис, перебування у чужих сім'ях було звичним. У тодішньому соціумі навіть побутував відповідний термін – «виросток», котрим позначали прийомних дітей або слуг, що виростили у домі господаря [9, с. 183]. Якщо говорити про вельмож, то такі виростки могли бути, наприклад, нащадками когось із клієнти про котрих мусив подбати добрий патрон. Але наявність якихось попередніх зв'язків необов'язкова, «підібрати» могли й абсолютно сторонню дитину, котра прибилася до двору. Як приклад згадаємо миргородського сотника Гаврила Беця, котрий засвідчив, що така ситуація сталася у 1713 р., за його відсутності вдома (був «у війську» під Санжарами): «Пристає до двору моего хлопецъ сирота, именно Мартинъ, зъростомъ якъ би у десяткохъ лѣтъ. Которого я за прибуттямъ моймъ к дому, уподобивши, приняє и якъ належить, его зодягнує. И до сего часу той хлопецъ, при мнѣ мешкаючи, обходился слушне» [4, с. 72].

Дана репліка передає загальний алгоритм прихистку. Хлопець проситься одного з найбільш заможних дворів Миргорода. Його там приймають навіть за відсутності господаря, а по приїзду сотник «приймає» сироту, одягає та лишає «при собі», можливо для виконання якихось дрібних та особистих доручень. Однак, хлопець виявився не таким вже й круглим сиротою. У нього знайшовся дядько, котрий, як свідчить справа, епізодично працював у дворі Беця. Можливо якимось доклався до появи Мартина саме у цьому господарстві. Дядько намовив Мартина вкрасти гроші сотника та принести йому. На цьому проживання сироти у даному дворі вочевидь скінчилося.

Мотивація опікунів із середовища простолюду могла мати економічне підґрунтя. Взв'язавши у родину сироту, можна було використовувати дитячу працю без оплати, про що Генеральний опис містить спеціальні вказівки, що дитина живе у дворі «без найму з-за пропитання», «взята на воспитание», «взята с малолетства на пропитание» [17, арк. 89зв., 185зв., 277зв.]. У доволі рідкісних випадках маркери більш категоричні і чітко вказують на усиновлення (удочеріння), як наприклад: «взятая вместо дочери девка Мария» [17, арк. 28зв.]. В таких ситуаціях дорослі могли керуватися необхідністю виконання ролі батьків, як про це вже говорилося у розділі про неплідні пари.

У судових справах і облікових джерелах почасти подибуємо вказівки, що особа (доросла або дитина) не пам'ятає своїх батьків і рідню. Наприклад, у Генеральному описі вони сформульовані як «родства непомнящий» або «за сиротством родства своего не помнящая» [17, арк. 31зв., 153зв., 316зв.]. Однак є справи, котрі свідчать, що перебування сироти у чужих родинах ще не означає тотальну відсутність родичів. Усе дитинство та дорослішання наймита-сироти Романа Краснощоченка пройшло у наймах у чужих людей, у той час, як у нього був рідний старший брат. Виникає питання, чи відігравали такі родичі якусь роль у подальшому житті сироти? Однозначну відповідь тут дати важко, але у джерелах ми знайдемо приклади коли відігравали.

Мешканка містечка Борисполя Євдокія Дзюба малою залишилася без батьків. Вона виросла у різних мешканців міста, принаймні 6 разів змінивши місце проживання. В її оповіді нічого не чути про рідню, аж до того часу поки після чергових наймів приблизно у 14-15 років вона не опиняється у домі своєї рідної сестри. Можливо, остання теж, ставши сиротою, наймитувала, аж доки не одружилася та не отримала

власного житла. Однак сестри прожили разом тільки 10 тижнів. Євдокію сватають, але вона відмовляє і старша сестра, не розуміючи такої відмови, виганяє молодшу з двору. Можливо, у даній ситуації ми якраз спостерігаємо прояв влади родича та спробу вирішити долю того ким мусиш опікуватися. З точки зору тогочасних реалій вчинок Євдокії виглядає більш казусним, аніж намагання сестри її видати заміж [16].

Такі ж стратегії облаштування життя своїх вихованців були притаманні і вельможам. Переяславський єпископ Гервасій і переяславський полковник Семен Сулима у спеціальному листуванні обговорювали як би краще видати заміж дівчинку-сироту, котра виховувалася у родині полковника та не мала жодної рідні. Як слідує з контексту листа, саме єпископ свого часу вихрестив дівчинку «о(т) ЂврЂй» і направив до родини Сулим. Він радить полковникові не віддавати дитину за першого-ліпшого, а зачекати, щоб знайшовся підходящий чоловік: «Того ради хотя бы мужъ імплъ какое мѣстечко, гдѣ себе и еи прихилити, хотя бы то было и с(ѣ) подданс(т)ва вашае велможности честны(х) людей» [4, с. 135-136].

Цікаво, що Гервасій прохоплюється про те, для чого дівчинку відправили до Сулим, і мова не тільки про опіку над сиротою: «Мы желали (б) еще, дабы, не(р)вое, она при домѣ вашемъ ея велможности з(с)пжѣ полковницѣ могла болѣе прислужитися, для чего она туда и послана» [4, с. 135-136].

Тут не йдеться про демонізацію єпископа. Прислужувати полковниці означало отримати місце у шляхетному домі, що надавало позитивного соціального капіталу, зв'язків, захист патрона. Служба у таких значних персон підвищувала шанси на хороший шлюб, що вважалося найкращим поворотом у житті дівчинки-сироти. Якщо говорити про такі гендеровані моменти, то винятково хлопчачою формою опіки було перебування у школах і подальша кар'єра церковнослужителя. Однак такі злети чекали далеко не всіх.

Підсумовуючи зауважимо, що сирітство у суспільстві Гетьманщини було дуже поширеним явищем. Це зумовлювалося демографічними особливостями – ранньою смертністю батьків, смертністю матерів при пологах, нещасними випадками, хворобами. Взоруємись на європейську статистику, можна припустити, що як мінімум кожна п'ята дитина була сиротою. Однак, більша частина таких дітей успішно інтегрувалася у соціум, знаходила собі заняття та ставали спроможними себе прого-

дувати. Це означає, що суспільство Гетьманщини мало відповідні запобіжники, котрі уможлилювали нормальну соціалізацію дитини навіть після втрати близьких. Також це вказує на дію соціальних механізмів прихистку сиріт, котрі дозволяли вирішувати проблему сирітства тоді, коли держава цим тільки починала перейматися і то лише на рівні столиці. Вивчення цих механізмів є перспективою подальших досліджень.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Бороденко О. Самотня жінка в сільському соціумі Гетьманщини другої половини XVIII ст.: історико-демографічний аналіз (на прикладі Полтавського полку): дис... канд. іст. наук. Запоріжжя, 2014. 200 арк.
2. Гаврилишина Н. Рід Кочубеїв в історії Лівобережної Гетьманщини (середина XVII – кінець XVIII ст.): дис... канд. іст. наук: 07.00.01. Київ, 2014. 255 арк.
3. Дзюба О. Приватне життя козацької старшини XVIII ст. (на матеріалах епістолярної спадщини). Київ: Інститут історії України НАН України, 2012. 348 с.
4. Ділова і народно-розмовна мова XVIII ст. (Матеріали сотенних канцелярій і ратуш Лівобережної України). Київ: Наукова думка, 1976. 413 с.
5. Дольто Ф. Разговор с Филиппом Арьесом // «Вся история наполнена детством»: наследие Ф. Арьеса и новые подходы к истории детства. / Сост. В.Г. Безрогов, М.В. Тендрякова: в 4 ч. Ч. 1. Москва: РГГУ, 2012. С. 15-32.
6. Зародження робітничого класу на Україні. Середина

XVIII ст. – 1861 р. Збірник документів і матеріалів. Київ: Наукова думка, 1982. 494 с.

7. Зіновіїв К. Вірші. Приповісті посполиті. Київ: Наукова думка, 1971. 392 с.
8. Кошелева О. Люди Санкт-Петербургского острова Петровского времени. Москва: ОГИ, 2004. 486 с.
9. Левицький О. Очерки народной жизни в Малороссии во второй половине XVII ст. // Киевская старина. 1901. №2. С. 180-216.
10. Приватні листи XVIII ст. / підгот.: В. А. Передіренко; відп. ред.: М. А. Жовтобрюх. Київ: Наукова думка, 1987. 173 с.
11. Приватні листи XVIII ст. / упор. В.А. Передіренко. Київ: Наукова думка, 1987. 180 с.
12. Сердюк І. Эмоциональная составляющая убийства «нечистого» ребенка (эпизод из жизни Гетманщины XVIII века) // Антропологический форум. 2015. № 25. С. 118-144.
13. Сердюк І. Дитина й дитинство в Гетьманщині XVIII ст. // Повсякдення ранньомодерної України. Історичні студії в 2-х томах. Т. 1: Практики, казуси та девіації повсякдення / Відповідальний редактор Віктор Горобець. Київ: Інститут історії України НАН України. 2012. С. 57-86.
14. Сердюк І. Діти-наймити в Гетьманщині XVIII ст. (за матеріалами Генерального опису 1765-1769 рр. // Ніжинська старовина. 2016. № 22 (25). С. 47-54.
15. Українська література XVIII ст. Поетичні твори. Драматичні твори. Прозові твори. Київ, 1983. 684 с.
16. ЦДІА України у м. Києві. Ф.57. Оп.1. Спр.148а. 610 арк.
17. ЦДІА України у м. Києві. Ф.54. Оп.3. Спр.2629. 7 арк.
18. Laslett P. Parental deprivation in the pas: a note on orphans and stepparenthood in English history // Laslett P. Family life and illicit love in earlier generations: Essays in historical sociology. Cambridge, Cambridge University Press, 1977. P. 160-173.

Сердюк Ігор *Діти-сироти у суспільстві Гетьманщини XVIII ст.*

У статті вивчається сирітство, як явище, котре було надзвичайно поширеним у традиційні суспільстві унаслідок особливостей смертності. Висловлюється припущення, що, як мінімум, кожна п'ята дитина була сиротою. Однак, більша частина таких дітей успішно інтегрувалася у соціум, знаходила собі заняття та ставали спроможними себе прогодувати. Це означає, що суспільство Гетьманщини мало відповідні запобіжники, котрі уможлилювали нормальну соціалізацію дитини навіть після втрати близьких. Також це вказує на дію соціальних механізмів прихистку сиріт, котрі дозволяли вирішувати проблему сирітства тоді, коли держава цим тільки починала перейматися і то лише на рівні столиці.

Ключові слова: Гетьманщина, догляд, історія дитинства, найми, сирітство, сирота

Сердюк Ігорь *Дети-сироты в обществе Гетманщины XVIII века*

В статье изучается сиротство, которое, как явление, было чрезвычайно распространенным в традиционном обществе вследствие особенностей смертности. Высказывается предположение, что как минимум каждый пятый ребенок был сиротой. Однако, большая часть таких детей успешно интегрировалась в социум, находила себе занятие и становилась полноценными членами общества. Это означает, что общество Гетманщины имело соответствующие предохранители, которые делали возможным нормальную социализацию ребенка даже после потери близких. Также это указывает на действие социальных механизмов призрения сирот, которые позволяли решать проблему сиротства тогда, когда государство еще только этим начинало заниматься и то лишь на уровне столицы.

Ключевые слова: Гетманщина, призрение, история детства, батрачество, сиротство, сирота

Serdiuk Igor *Orphans in the society of Hetmanschyna in the XVIII century*

The article examines orphanhood as a phenomenon that was extremely common in traditional society due to mortality. It is assumed that at least one in five children was an orphan. However, most of these children successfully integrated into the society, found themselves occupations and became able to feed themselves. This means that the society of Hetmanschyna had appropriate fuses, which allowed the child's normal socialization even after the loss of relatives. It also points to the effect of social mechanisms of care over orphans, which allowed to solve the problem of orphanhood when the state was just beginning to worry about it, and only at the level of the capital. Orphan care options were different. First, in the case of the death of parents, the rights and duties of guardianship over children passed to relatives (including baptized parents) who had to take care of the property of children (if any) and take care of their further fate. Motivating guardians from a commonplace environment could have an economic background. Having taken orphans into the family, it was possible to use child labor without payment, as there are special instructions for fiscal documents. Secondly, a child could be in a foreign family on the rights of a hired worker. There are references that the nobles used such children for small orders, as personal assistants. Thirdly, the orphans could raise childless married couples who could fulfill their role as parents, this was very important in the society of the time.

Keywords: Hetmanschyna, care, history of childhood, hiring, orphanhood, orphan

Рецензенти:

Кривошея Ір.І., д.і.н., професор
Тробські Мацей, доктор габілітований, професор

Надійшла до редакції 05.11.2017 р.